

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

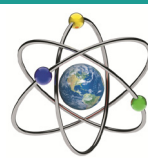

No8(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 324 sahifa,
24-avgust, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Oliy badiiy-pedagogik ta'limda an'anaviy ustoz-shogird an'anasi va innovatsion klaster yondashuvi integratsiyasining metodologik asoslari	10
Sultonov Xaytboy Eraliyevich	
Ta'lim klasteri sharoitida bo'lajak fizika o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi	14
Xudoyberdiyeva Yulduz Xayrullo qizi	
Ta'lim jarayonida raqamli platformalar va dasturiy ta'minotdan foydalanish pedagogik muammo sifatida....	19
Tengelbayeva Dinora Muratovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarini ekologik ta'lim va tarbiyalashning muammo va yechimlari.....	25
Abduraxmonova Muqaddas Oblokulovna	
Axborotlashgan ta'lim muhitida telematika texnologiyalarining didaktik imkoniyatlari va ularning talaba shaxsini rivojlanishidagi o'rni.....	30
Botiraliyev Dildorbek Muzaffar o'g'li	
Mehnat migratsiyasi fenomeni va oila dialektikasining pedagogik aspektlari: translokallik sharoitida farzand tarbiyasi va "intelektual transfer" mediatsiyasi.....	34
K. B. Numanov	
Maktab rahbarlarini karyera pog'onalari asosida tayyorlash tizimini takomillashtirishning ilmiy-amaliy asoslari	38
Ismailov Abduvali Abdumalikovich	
CEFR B1 mezonlari asosida 10 va 11-sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirishda ijodiy topshiriqlarni loyihalash metodikasi.....	45
Ergasheva Feruza Davlatali qizi	
Talabalarda raqamli toliqish darajasi va unga ta'sir etuvchi omillarning tahlili	48
Xamdanova Muazzamxon Xabibullo qizi	
Metakognitiv kompetentlikning pedagogik mohiyati va raqamli ta'lim muhitida uni rivojlantirishning nazariy asoslari	52
Mamatmurotova Muhlis Kamol qizi	
Maktabgacha ta'limdan boshlang'ich ta'limga o'tish davrida bolalarning kasbiy qiziqishlarini rivojlantirishning uzluksiz metodikasi	59
Otabayeva Muazzam Abdumajidovna	
Ishsiz ayollarda shaxsiylik va emotsional xususiyatlarni o'rganishning nazariy-metodologik asoslari	63
Jurayeva Shaxnoza Saatmuradovna	
Kasaba uyushmalari xodimlarida tashabbuskorlik va yetakchilik xususiyatlarini o'rganishning nazariy-metodologik asoslari	69
Sharipov Hayotjon Safarovich	
"Muqobil energiya manbalari" fanini mustaqil ta'lim asosida o'qitishning o'quv-metodik ta'minotini ishlab chiqish	75
Abduqahhorova Munajat Abdulxafiz qizi	
"Elektr ta'minoti" fanini o'qitishga mos yangi interfaol metod ishlab chiqish	79
Baratova Madinaxon Paxridinovna	
"Muqobil energiya manbalari" fanini o'qitish metodikasini kompetensiyaviy va raqamli yondashuvlar asosida takomillashtirish	83
Jumayeva Farzona Behzodjon qizi	
Oilada bolalarning emotsional rivojlanishining psixologik determinantlari	87
Nurmatova Muxayyo Abdumalikovna	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini kasbiy-pedagogik tayyorlashda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish modelining samaradorligi.....	92
Xudayqulova Fazilat Bo'riyevna	

Махалля как гуманистическая воспитательная экосистема: социально-педагогические механизмы модернизации в новом Узбекистане	97
Фадлиева Амина Ильхамовна	
Talabalarda ijtimoiy mas'uliyat hissining psixologik mazmuni, tuzilishi va funksional xususiyatlari	102
Jumaniyozov Yunus Shodurdi o'g'li	
Adabiyot ta'limida immersiv texnologiyalardan foydalanishning nazariy-metodologik asoslari	112
Umarov Mirzohid Baxromjon o'g'li	
Raqamli ta'lim muhitida talabalarning tanqidiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik omillari	116
Xasanov Javohir Muxtorovich	
Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitishda axborot texnologiyalari va hamkorlikdagi ta'lim texnologiyalaridan foydalanish	125
Malikova Madina Abduraxmon qizi	
Pedagogical and Methodological Possibilities for Developing Students' Critical Thinking Competence in Teaching English Based on the "Project-Based Learning" Approach	129
Berdiyeva Shakhnoza Kholmakhammatovna	
Chekka hisoblash texnologiyasi yordamida aqlli mehmonxonada real-vaqt kayfiyat aniqlash va IoT qurilmalarini avtomatik boshqarish tizimi: Smart mood	132
Choryorqulov G'iyos Husan o'g'li, Botirova Mashhura Tulqin qizi	
Developing Academic Writing Skills Through Digital Media Tools	137
Tog'ayeva Muattar Bahodir qizi	
Xotin-qizlarda emotsional defitsit va nikohdan tashqari munosabatlar o'rtasidagi bog'liqlikning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	144
Beknazarova Nigina Zarip qizi	
Sun'iy intellekt: madaniy vositachimi yoki madaniy "darvozabon"mi? chet tili o'qituvchilarini tayyorlash uchun tanqidiy nazariy asos	148
Jakbarova Nasibaxon Po'latjonovna	
Talabalarda impostor fenomeni shakllanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-psixologik omillarning psixologik tadqiqotlarda o'rganilganlik holati	153
Kamilova Gulzoda	
Pedagogik innovatsiyalar va raqamli transformatsiya	157
Ahmedova Nilufar Farxodovna, Mamatqulova Dildora Farxodovna	
Inklyuziv ta'lim muhitida interfaol metodlar orqali o'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini shakllantirish	161
Shukurullayeva Madina	
Jismoniy tarbiya va sport ta'lim muassasalarida hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashning pedagogik va me'yoriy-huquqiy asoslari	168
Ahmedov Akrom Abzalovich	
The Relationship Between Social Media Use for English Language Learning, Student Perceptions, and Learning Outcomes: Evidence from University Students in Uzbekistan	174
Akhad Akhmedov	
Tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning tashkiliy – iqtisodiy mexanizmlari (Namangan viloyati misolida) ..	177
Boyurayeva Mamura Uroyimovna	
Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarida ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish dolzarb muammo sifatida	183
Mirxaliqov Bobur Zikrilloevich	
Sharq va G'arb pedagogika tarixidagi ma'naviy tarbiya va axloqiy qadriyatlar	188
Qodirova Nigora Farhodovna	
Sport gimnastikasining sog'lom turmush tarzini shakllantirishdagi mexanizmlari va kompleks samaralari: tizimli adabiyotlar tahlili	193
Sharapov Atabek Gayrat uli	

“Mustaqil fikrlash”, “kompetensiya”, “kompetentlik”, “fikrlash kompetensiyasi” tushunchalarining pedagogik mazmuni	196
Kadirova Zarina Ilhomovna	
Tibbiy ingliz tili darslarida ko'p komponentli blended learning strategiyalarining qo'llanishi	202
Rashidova Nodira Xabibullayevna	
Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning sifat so'z turkumi bo'yicha lisoniy kompetensiyasini rivojlantirish jahon olimlari nigohida.....	205
Mamazoirova Jangil Xamdamovna	
Magistratura tadqiqot amaliyotining bo'lajak fizika o'qituvchilari kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishdagi o'rni	209
Parmanov Jamshid Tag'aymurotovich	
Umumta'lim maktablari matematika to'garagida sferaning elementlarini o'rganish metodikasi	214
Jumayev Erkin Ergashevich, Omonov G'olibjon Tolibovich, Shaxnoza Xolmurodova Zoir qizi	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida raqamli va interaktiv texnologiyalar vositasida o'quvchilarning vaqtni boshqarish kompetensiyalarini rivojlantirish.....	219
Norova Nargiza Xalmamat qizi	
Oliy o'quv yurtlarida amaliy mashg'ulotlar – bakalavr yo'nalishidagi matematiklarning kasbiy tayyorgarligini ta'minlovchi omil.....	224
Abduraxmonov Abdumo'min	
Bo'lajak muhandislarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishda CDIO texnologiyasi va sanoat integratsiyasining samaradorligi	228
Baxronov Rustam Rajabovich	
O'smir o'quvchilarda ijodiy faollikni rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik asoslarini o'rganish tarixi.....	231
Botirov Zoir Nuriddin o'g'li	
Husnixatga o'rgatish tamoyillari.....	235
Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Muhammadaliyeva Xosiyatxon Xaydaraliyevna	
O'smirlarda suitsidal xavf bilan bog'liq tajovuzkorlik va psixologik determinantlarning kompleks diagnostikasi.....	240
Nahalboyeva Nigora Turdi qizi	
Raqamli muhitda yoshlar ijtimoiylashuvining psixologik xususiyatlari	245
Sangirova Nilufar Sayfidinovna	
O'smirlilik davrida psixologik o'zgarishlar: omillar, xususiyatlar va psixologik yondashuvlar	251
Usmonova Munira Sayfiddinovna	
Nutq buzilishlari mavjud bolalarning ijtimoiy moslashuvini rivojlantirishda psixologik intervensiyalar samaradorligi	256
Axmedova Munavvar Numanjanovna	
Tarix darslarida wordmint: o'quvchini faol ishtirokchiga aylantirishning innovatsion usuli	261
Eshankulova Ma'mura Davlatovna	
Zamonaviy fizikani oliy ta'limda o'qitishning konseptual-metodologik muammolari	265
Bekpo'latov Ulug'bek Rahmatulla o'g'li	
Menejment ta'limida ekonometrik tahlil natijalarini boshqaruv qarorlariga transformatsiya qilishning didaktik modeli	269
Bobonorova Qundizxan Quralbay qizi	
Zamonaviy psixologiya va pedagogikada shaxsga xos universal ta'limiy faoliyatlarining ahamiyati.....	273
Shomirzayeva Nargiza Sherali qizi	
Jismoniy tarbiya jarayonini individuallashtirishda raqamli monitoring texnologiyalaridan foydalanishning ilmiy-pedagogik asoslari	277
Axmedova Sarvinoz Azatovna	
Umumta'lim maktablari tarix darslarida immersiv texnologiyalarini qo'llash	282
Rasuljon Atamuratov	
Talaba-kurashchilarning mashg'ulot yuklamalarini individual me'yorlash va uning pedagogik asoslari	287
Davletova Ullijon Sapavoy qizi	

Talabalarida axborotni intensiv qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik zarurati.....	290
Ergashev Bunyod Shokir o'g'li	
Umumta'lim maktablari o'qituvchilarida kasbiy deformatsiya (burnout)ni oldini olishning psixologik shart-sharoitlari	296
Mardiyeva Dilarom Saparboyevna	
Turning Traditional Classrooms Upside Down: Main Principles of PBL (Project-Based Learning)	300
Hakimova Halimakhon Hamzayevna	
Ingliz tili o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda zamonaviy yondashuv	305
Norqulova M. B.	
Ta'lim tashkilotlarida innovatsion ta'lim muhitining pedagogik mohiyati va tarkibiy komponentlari	311
Nosirov Asliddin Sadriddinovich	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida milliy qadriyatlar targ'ibotiga innovatsion yondashuv	316
Sh. Sh. Abdurasulova	
Terminologik kompetensiya bo'lajak shifokor kasbiy kompetentligining komponenti sifatida	320
Namazova Munavvar Oltibekovna	

ZAMONAVIY PSIXOLOGIYA VA PEDAGOGIKADA SHAXSGA XOS UNIVERSAL TA'LIMIY FAOLIYATLARNING AHAMIYATI

Shomirzayeva Nargiza Sherali qizi

Namangan davlat pedagogika instituti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy psixologiya va pedagogika fanlari kesishmasida shaxsga xos universal ta'limiy faoliyatlarning (universal ta'limiy harakatlarning) o'quvchilar taraqqiyotidagi o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, shaxsiy, regulyativ, kognitiv va kommunikativ faoliyatlar orqali o'quvchida "o'rganishni o'rganish" ko'nikmasini shakllantirish, ularning amaliy ahamiyati hamda uzluksiz ta'lim (Lifelong Learning) tizimidagi o'rni yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: universal ta'limiy faoliyatlar, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsiy rivojlanish, regulyativ ko'nikmalar, kognitiv jarayonlar, kommunikativ faoliyat, "o'rganishni o'rganish".

Abstract: This article analyzes the role and significance of universal learning activities specific to the personality at the intersection of modern psychology and pedagogy in student development. It also highlights the formation of the "learning how to learn" skill through personal, regulatory, cognitive, and communicative activities, their practical significance, and their role in the lifelong learning system.

Key words: universal learning activities, competency-based approach, personal development, regulatory skills, cognitive processes, communicative activity, "learning how to learn".

Аннотация: В данной статье анализируется роль и значение универсальных учебных действий (УУД), специфичных для личности, на стыке современной психологии и педагогики в развитии учащихся. Также освещаются вопросы формирования навыка "учиться тому, как учиться" посредством личностных, регулятивных, познавательных и коммуникативных действий, их практическая значимость и роль в системе непрерывного образования (Lifelong Learning).

Ключевые слова: универсальные учебные действия, компетентностный подход, личностное развитие, регулятивные навыки, познавательные процессы, коммуникативная деятельность, "учиться тому, как учиться".

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan intilishlari hamda ta'lim sifatiga qo'yiladigan yuqori talablar bilan xarakterlanadi. Globallashuv, axborot texnologiyalarining jadal rivoji, ilmiy kashfiyotlar sonining ortishi, bilimlar bazasining tez yangilanishi va yangi kasblarning paydo bo'lishi mehnat bozorida kasbiy mobillikni oshirish zaruratini keltirib chiqaradi. Shu sababli yosh avlodni har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan ta'lim modellarini yaratish va yangilash orqali o'quv jarayonining maqsad va mazmunini qayta ko'rib chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'limni modernizatsiya qilish strategiyasining asosiy konseptual yo'nalishlaridan biri sifatida bo'lajak mutaxassislarining mustaqilligi, raqobatbardoshligi, mobilligi, ijodiy tashabbuskorligi hamda o'quvchi-yoshlarning mustaqil rivojlanishiga yo'naltirilgan kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish belgilangan. Mazkur yondashuv Bloom taksonomiyasi kabi kognitiv domenlarning o'quv maqsadlarini aniqlashga qaratilgan taksonomik modellar bilan uyg'unlashgan holda, o'quvchilarda yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. "Aynan insonning asosiy kompetensiyalarini, ya'ni bilish, bajarish, baholash va ijod qilish qobiliyatlarini shakllantirish fan va ta'lim amaliyotida istiqbolli yo'nalish hisoblanadi" (1-adabiyot), chunki bu malakalar shaxsning jamiyatdagi o'rnini topishi va uning uzluksiz kasbiy rivojlanishi uchun zamin yaratadi.

Ta'limning me'yoriy va amaliy tarkibiy qismlariga muayyan hayotiy vazifalarni yoki muammoli vaziyatlarni hal qilish uchun kompetensiyalarni kiritish barcha maktablar uchun xos bo'lgan muammoni bartaraf etishga yordam beradi. Ushbu muammo shundan iboratki, o'quvchilar nazariy bilimlar to'plamini yaxshi o'zlashtira

oladilar, biroq bu bilimlardan foydalanishni talab qiladigan amaliy faoliyatda qiyinchiliklarga duch kelishadi. "Bu holat, ayniqsa, 'bilish - eslash - takrorlash'ga asoslangan an'anaviy ta'lim tizimlarida yaqqol namoyon bo'ladi"¹, bu esa bilimlarning passiv o'zlashtirilishiga olib keladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

An'anaviy ta'limda o'quv jarayoni ko'pincha aqliy faoliyatni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni tinglash, eslab qolish va yoddan aytib berish kabi usullarga asoslanadi. Anderson, L. W. va Krathwohl, D. R.ning fikricha, "Bu ta'lim jarayonining umumiy samaradorligini sezilarli darajada pasaytiradi, o'quvchining mustaqil fikrlashi uchun sharoit yaratilmaganligi esa ularning o'zini o'zi rivojlantirishni rag'batlantirmasdan, mas'uliyat va mustaqillik darajasini pasaytiradi" (2-bet).

Zamonaviy ta'lim esa shaxsni rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, u o'quvchilarni aktiv ishtirok etishga, muammolarni hal qilishga va mustaqil fikrlashga undaydi. Zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim vazifasi - shaxsning qobiliyatini rivojlantiradigan universal ta'lim faoliyatlari (UTF) to'plamini shakllantirishdan iborat. O'quvchilar tomonidan alohida fanlar bo'yicha aniq bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish emas, balki yangi ijtimoiy tajribani ongli va faol o'zlashtirish orqali o'zini o'zi rivojlantirish va o'zini o'zi takomillashtirish muhimroqdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda universal ta'limiy faoliyatlarning zamonaviy psixologiya va pedagogikadagi ahamiyatini o'rganish maqsadida nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlaridan foydalanildi.

L.S. Vigotskiy, A.N. Leontev, D.B. Elkonin, V.V. Davidov, P.Ya. Galperin, A.G. Asmolov hamda boshqa olimlarning ilmiy qarashlari tahlil qilinib, universal ta'limiy faoliyatlarning shaxsiy, regulyativ, kognitiv va kommunikativ rivojlanishdagi o'rni yoritildi.

Olingan nazariy ma'lumotlar asosida UTFlarning o'quvchi shaxsini rivojlantirishdagi pedagogik ahamiyati umumlashtirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Universal ta'limiy faoliyatlar tushunchasining paydo bo'lishi ta'lim paradigmasining o'zgarishi bilan bog'liq. Bilim, ko'nikma va malakalarning o'zini o'zlashtirish maqsadidan o'quvchi shaxsini rivojlantirish maqsadiga o'tish bilan bog'liq. Bunda o'quv jarayonini tashkil etishda o'quvchining individual o'ziga xosligini, ijtimoiy kompetensiyasini, bag'rikengligini, mustaqil ravishda yangi bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish qobiliyatini ta'minlaydigan faoliyatlar usullari to'plami tushuniladi. O'rganish qobiliyati, ya'ni subyektning yangi ijtimoiy tajribani ongli va faol o'zlashtirishi orqali, yuqorida ta'kidlaganimizdek, o'zini o'zi rivojlantirish va o'zini o'zi baholash qobiliyati deb tushunish lozim. Ushbu ta'limiy faoliyatlarni shakllantirishning dastlabki bosqichi boshlang'ich sinf davriga to'g'ri keladi. Shuning uchun boshlang'ich ta'lim - o'qitish tizimining asosiy bo'g'ini bo'lib, ta'limning keyingi bosqichlaridagi o'qitish va tarbiyalash samaradorligi bu davrning muvaffaqiyatiga bog'liq, shuning uchun boshlang'ich ta'limni modernizatsiya qilish alohida ahamiyat kasb etadi.

UTF - o'rganish qobiliyatining muhim tarkibiy qismi bo'lib, o'quvchilarning hayoti davomida zarur bo'ladigan ijtimoiy tajriba sohasida mustaqil rivojlanish va takomillashtirish imkoniyatini ta'minlaydigan harakatlar va o'quv qobiliyatlarining majmuasidir. A. V. Fedotova ta'kidlaganidek, UTF - bu "o'quvchilarning turli fan yo'nalishlarida ham, o'quv faoliyatining o'zida ham keng imkoniyatlar yaratuvchi umumlashtirilgan harakatlar bo'lib, o'quvchilarning maqsadli yo'nalishi, qadriyat-mazmuni va operatsion xususiyatlaridan xabardorligini oshiradi" (Fedotova, 2010). Bu ta'rif UTFning o'quv jarayonidagi integrativ rolini va o'quvchining o'z o'qishiga bo'lgan ongli munosabatini ta'kidlaydi.

Boshlang'ich ta'limda o'quv jarayonini takomillashtirish uchun bir qator dolzarb masalalarga innovatsion yechimlar talab etiladi. Ulardan biri o'quvchilarning UTFni shakllantirish samaradorligini oshirish, ularga mustaqil ta'lim olish, o'quv maqsadlarini belgilash, ularni amalga oshirish yo'nalishlarini ishlab chiqish, o'z yutuqlarini baholash va nazorat qilish, o'zini o'zi rivojlantirish qobiliyatlarini ta'minlashdan iborat. Bu jarayonlarda "o'qituvchilar fasilitator (yordam beruvchi) rolini o'ynashi, o'quvchilarni yo'naltirishi va resurslar bilan ta'minlashi lozim" (Vygotsky).

UTFning universal tabiati ularning haddan tashqari subyektiv, meta-subyekt xarakteriga ega ekanligida namoyon bo'ladi, ular ta'lim subyekting shaxsiy, regulyativ, kognitiv, kommunikativ rivojlanishining yaxlitligini amalga oshiradi; har qanday fan bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarning muvaffaqiyatli o'zlashtirilishini

1 Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.). (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's Taxonomy of educational objectives. Allyn & Bacon.

ta'minlash, o'quvchilarga hayotiy muammolarni hal qilish uchun sharoit yaratadi. Bu fikrlar, ayniqsa, "shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi doirasida muhim bo'lib, unda har bir o'quvchining noyob qobiliyatlari va ehtiyojlari e'tiborga olinadi"².

Universal ta'limiy faoliyatlarning (UTF) universal tabiati ularning haddan tashqari subyektiv va meta-subyekt xarakteriga ega ekanligida yaqqol namoyon bo'ladi. Chunki ular ta'lim subyekting shaxsiy, regulativ, kognitiv hamda kommunikativ rivojlanishining yaxlitligini ta'minlaydi. Karl Rojers o'zining "Shaxsga yo'naltirilgan terapiya" asarida ta'kidlaganidek, har bir o'quvchining noyob qobiliyatlari va ehtiyojlarini e'tiborga oluvchi shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi doirasida bu jihatlarga hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. UTF har qanday fan bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarning muvaffaqiyatli o'zlashtirilishiga zamin yaratibgina qolmay, o'quvchilarga kundalik hayotiy muammolarni ongli ravishda hal qilish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratib beradi.

Gumanistik psixologiya nuqtai nazaridan, bu jarayon o'quvchining shunchaki passiv o'quvchi emas, balki o'z taqdirining va bilim olish traektoriyasining haqiqiy subyekti bo'lishini kafolatlaydi. Meta-subyekt xarakter tufayli o'quvchi o'zining tafakkur jarayonini boshqarishni, ya'ni "o'qishni o'rganish"ni o'zlashtiradi, bu esa to'plangan bilimlarning shunchaki nazariy ma'lumot bo'lib qolmay, balki real hayotda qo'llaniladigan amaliy va hayotiy resursga aylanishini ta'minlaydi. Ta'lim jarayonida o'quvchining obyekt emas, balki teng huquqli hamkor sifatida namoyon bo'lishi uning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi, shaxsiy o'sishi uchun xavfsiz muhit yaratadi va uni jamiyatda mustaqil ravishda to'g'ri qaror qabul qilishga qodir yetuk shaxs sifatida shakllantiradi.

UTF konsepsiyasini ishlab chiqish uchun asos sifatida L. S. Vigotskiyning sotsiomadaniy nazariyasi, A. N. Leontevning faoliyat nazariyasi, D. B. Elkoninning yosh davrlari psixologiyasi, P. Ya. Galperinning bosqichma-bosqich shakllantirish nazariyasi, V. V. Davidovning rivojlantiruvchi ta'lim nazariyasi hamda V. A. Dalinger va A. G. Asmolovlarning ilmiy maktablari tomonidan ilgari surilgan faoliyatga asoslangan yondashuv xizmat qiladi. Ushbu yondashuv doirasida bilimlarni o'zlashtirish va dunyoqarashni shakllantirish jarayonining asosiy psixologik shartlari va mexanizmlari, shuningdek, o'quvchilarning o'quv faoliyatining umumiy tuzilishi batafsil yoritilgan.

A. G. Asmolovning shaxsning o'zgaruvchan dunyoda faoliyat ko'rsatishga tayyorligi konsepsiyasi ta'limning asosiy maqsadi shaxsning o'zgaruvchan sharoitlarga moslashish, yangi bilimlarni mustaqil ravishda o'zlashtirish va ularni amalda qo'llash qobiliyatini rivojlantirishdan iborat deb hisoblaydi. Bu konsepsiya UTFni shakllantirishning ahamiyatini ko'rsatadi, chunki ular o'quvchilarga doimiy o'zgaruvchan dunyoda muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatishga yordam beradi.

UTFlar D. B. Elkonin va V. V. Davidov tomonidan ishlab chiqilgan rivojlantiruvchi ta'lim nazariyasining asosiy tushunchalaridan biri hisoblanadi. Ushbu nazariya o'quv jarayonini o'quvchilarning intellektual va shaxsiy rivojlanishini rag'batlantiradigan faoliyat sifatida ko'radi.

Maktab o'quv jarayonida UTFlar umumta'limning tegishli darajasidagi (boshlang'ich, asosiy, o'rta (to'liq)) asosiy o'quv dasturini o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilishining shaxsiy va meta-fan natijalari sifatida namoyon bo'ladi. Boshlang'ich, o'rta va yuqori sinflarda UTFlarni shakllantirishda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, kognitiv rivojlanish bosqichlari, shuningdek, o'quv maqsadlari va o'quv faoliyatining tabiatini o'zgartirish, ustuvorliklarni o'tkazish bilan bog'liq ma'lum farqlar mavjud. Bu farqlar, xususan, Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasida aks etgan bo'lib, unda "bolalar turli yosh bosqichlarida turli xil fikrlash qobiliyatlariga ega" ekanligi ta'kidlanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa sifatida shuni alohida ta'kidlash joizki, universal ta'limiy faoliyatlar insonni nafaqat raqobatbardosh mutaxassis, balki har tomonlama yetuk, o'ziga ishongan va jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo'shadigan ongli shaxs sifatida tarbiyalashning poydevori hisoblanadi. Ular shaxsga mehnat bozorining jadal o'zgarib borayotgan talablariga tezkor moslashish, standart bo'lmagan vaziyatlarda innovatsion va samarali qarorlar qabul qilish hamda kasbiy mahoratini doimiy oshirib borish imkonini beradi.

Shu bilan birga, mazkur faoliyatlar o'quvchida ichki tayanch, psixologik mustaqillik va o'z kuchiga bo'lgan qat'iy ishonchni shakllantirib, o'z-o'zini tahlil qilish hamda shaxsiy rivojlanish traektoriyasini mustaqil boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Eng muhimi, bu yondashuv insonning o'zini jamiyatning ajralmas va faol qismi sifatida his etishini ta'minlab, atrofdagi muammolarga befarq bo'lmaslik, jamoada samarali hamkorlik qilish hamda umumiy taraqqiyotga o'zining salmoqli hissasini qo'shish ongi va mas'uliyatini yuksaltiradi. Natijada, universal ta'limiy faoliyatlar insonni zamonaviy dunyoning har qanday sinovlari oldida o'qiz qoldirmaydigan, aksincha, ularni imkoniyatga aylantira oladigan erkin, barkamol va barqaror shaxs sifatida voyaga yetkazishda hal qiluvchi vazifani bajaradi.

2 Rogers, C. R. (1961). On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy. Houghton Mifflin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Asmolov, A. G. (Tahrir ostida). Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе. От действия к мысли: пособие для учителя [Boshlang'ich maktabda universal o'quv harakatlarini qanday loyihalashtirish kerak. Harakatdan fikrga]. - Moskva: "Prosvetshenie" nashriyoti, 2008. - 151 b.
2. Asmolov, A. G. (Tahrir ostida). Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия к мысли. Система заданий [Asosiy maktabda universal o'quv harakatlarini shakllantirish: harakatdan fikrga]. - Moskva: "Prosvetshenie" nashriyoti, 2010. - 159 b.
3. Muslimov, N. A., Usmonboyeva, M. H., Sayidahmedov, N. S. Pedagogik texnologiyalar va loyihalashtirish. - Toshkent: "O'qituvchi" nashriyoti, 2020. - 184 b.
4. Vigotskiy, L. S. Psixologiya va pedagogikada taraqqiyot nazariyalari (rus tilidan tarjima). - Toshkent: "Yangi asr avlodi" nashriyoti, 2018. - 220 b.
5. Galperin, P. Ya. Metody obucheniya i umstvennoe razvitiye rebenka [Bolaning aqliy rivojlanishi va o'qitish metodlari]. - Moskva: Moskva universiteti nashriyoti (MGU), 1985. - 102 b.
6. Karabanova, O. A. Aktivnye formy obucheniya i universalnye uchebnye deystviya [Faol o'qitish shakllari va universal o'quv harakatlari] // Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 14. Psixologiya. - Moskva, 2010. - № 4. - 25-34-betlar.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №8(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.